

עניין בפרשת וישב:

כוונת יהודה בנשיאתו אישה – לתיקון עצמו, או לתיקון דרך זרעו??

א ו:

“איזהו הדרך ואיזו העיר – היא פשיסחה”??

[חילוקי דעות ומהלכים שונים בין תלמידי בית “פשיסחה”, להבנת דברי קדשו הסתומים של הרה”ק הרבי ר’ בונם מפשיסחה זצלה”ה בעניין – על רקע ביאורו המעמיק בנידון של רבנו בעל “מי השלוח” מאיזביצא זי”ע]

(א)

ויהי בעת ההיא, וירד יהודה מאת אחיו... וירא שם יהודה בת איש כנעני וייקחה (לה, א-ב)

“רבי שמואל בר נחמן פתח:

(ירמיה כ”ט) **“כי אנוכי ידעתי את המחשבות”:** שבטים היו עסוקים במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו. ויהודה היה עסוק לקח אישה – והקדוש ברוך הוא היה עוסק ובורא אורו של משיח!

(מדרש רבה)

דברי המדרש הללו, אומרים לכאורה דרשני:

וכי מה מתכוון המדרש לרמוז לנו כאן, ומה קשר יש בין אורו של משיח שהיה הקב”ה עוסק אז לברוא, לבין כל הללו שקדמו וזכרו שם?? ומה עניין “ידיעת המחשבות” לכאן, מצדו של השם יתברך כביכול?

דברי המדרש הללו, בעצם מנסרים כבר מלפני כמאתיים שנה, בחלל בית מדרשה המהולל של “פשיסחא” שבפולין, שבין כתליו ישבו ספונים בקודש אריות ונמרים בתורה, גאונים וצורבים מופלגים בחסידות וביראת ה’, בני החבריא קדישא אשר הסתופפו בצל קדשו של הנשר הגדול חכם הרזים, רבן של חסידי פולין, הרבי הגדול והקדוש, אשר התאבקו בעפר רגליו הקדושים ושתו בצמא דבריו, רבנו שמחה בונם

מפרשיסחה זצ"ל, מתאמצים לקלוט כל הגה מתורתו העמוקה מני ים, מבלי לאבד טיפה.

והנה, מתוך דברות קדשו של רבנו הרבי ר' בונם זיכרונו לברכה, לא נדפס דבר כידוע, מלבד חיבור צנום אשר נדפס בשעתו ויצא לאור בידי נכדו כארבעים שנה לאחר הסתלקותו, ספרו הנודע בשם "קול שמחה" (ברעסלויא תרי"ט). דברי התורה שבחיבור זה, נדפסו כנראה ברובם מפי השמועה ומכתבי התלמידים, ומיעוטם נכתבו לפי הוראתו של הרבי בעצמו. שם בין בתרי הספר, מוצאים אנו התייחסות של הרבי הקדוש לשאלה זו, אולם הדברים סתומים וחתומים, והינם טעונים ביאור.

תחילה נביא ציטוט מלשון הספר "קול שמחה" האמור, ולאחריה נבאר אשר נכתב בזה בשם כ"ק מרנן רבותינו הקדושים זי"ע צדיקי ואדמו"רי פולין, תלמידיו ותלמידי תלמידיו של הרבי ר' בונם זללה"ה מפשיסחה.

וזה לשון הספר "קול שמחה" (פרשת וישב), לאחר הבאת דברי המדרש הללו:

"המדרש הזה תמוה לכל רואים.

"ונראה לפרש, שבא המדרש להורות לנו עניין נפלא. שכל השבטים, ויעקב, היו עסוקים בצום ובצעקה לה'. השבטים – בגלל מכירת יוסף, וגם יוסף על מכירתו, וגם יעקב התאבל על בנו. והיו מתפללים לה' בכל לבם ונפשם. ויהודה היה עסוק לקח אשה. נמצא לעיני בשר, היה עניינם יותר לה', כי הוא היה עסוק בנשיאת אשה..

"אף על פי כן אמר המדרש, דאין שום אדם יודע מחשבות הטמונות בלב איש, וראה הקב"ה יותר 'מעשה יהודה', וממנו היה בורא אורו של משיח!

"ומעתה יתורצו דברי המדרש על נכון. דו"ק ותשכח – והבין!"

(עכ"ל "קול שמחה")

הדברים הללו סתומים וחתומים כמובן, מגלים טפח ומכסים אלפיים: וכי אלה "מחשבות" או כוונות מיוחדות היו לו ליהודה במעשה לקיחת אשה, עד כי מעשהו זה מצא חן בעיני הבורא, אף יותר ממעשיו של יעקב אבינו ומעשה השבטים ?? סתם הרבי ר' בונם זצ"ל, ולא פירש, והדברים זועקים לביאור.

(ב)

והנה, בקהל חסידי פולין, התפרסמו דברים על שם הספר "רמתיים צופים" שעל "תנא דבי אליהו", אשר נתחבר מאת אחד מיוחד מתלמידי פשיסחה, שבנוסף לכך

הסתופף בצלם של עשרות מצדיקי הדור – הוא הרב הקדוש רבי שמואל משינאווי זצ"ל. הספר "רמתיים צופים" ראה אור לראשונה בשנת תר"ם, על ידי המוציא לאור מחסידי קאצק וגור, החסיד הנודע רבי אהרן וואלדען מווארשה, ושם (אות נ"ז) מובאת על ידו עדות שמיעה על פירושו זה של הרבי מפשיסחה, שאותו שמע לדבריו מפי קדשו בעצמו ובתוספת ביאור.

וזו לשונו:

"וכמו ששמעתי מכ"ק אדמו"ר מפשיסחא זי"ע, על המדרש רבה וישב על הפסוק "ויהי בעת ההיא וירד יהודה" וכו', "כי אנוכי ידעתי את המחשבות" וכו', ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, יהודה היה עסוק ליקח אשה, והקב"ה בורא אורו של משיח".

"וביאר, כי כל אחד היה עסוק בתשובה על שעל ידו נטרד יוסף מעל אביהם. ויהודה, בהיותו מלך עליהם, בוודאי היו דבריו נשמעים והיה ביכולתו לפטור את יוסף ולהשיבו לאביו (ולא עשה כן), על כן חשב בדעתו שאין מועיל שום תשובה אצלו. על כן חשב, אולי יקים ויעלה אותו אחד מזרעו, על כן היה עסוק ליקח אשה. ומחשבה זו יקר בעיני הקב"ה, על כן היה בורא אורו של משיח. וזהו שפתח "כי אנוכי ידעתי את המחשבות" וכו'.

(עכ"ל "רמתיים צופים")

לפי פירוש זה, הייתה מטרתו של יהודה בנשאו אז אשה – שמא על ידי כך יוליד זרע כשר וצדיק, אשר יתקן ויעלה את אביו בחזרה ממקום נפילתו וירידתו.

אולם לכאורה טרם מובן העניין, (א) מניין לו ליהודה כי אחד מזרעו יוכל להעמידו, וכיצד ובמה יוכל הבן להועיל ולתקן מעשה האב? (ב) אם אכן זו כוונת יהודה, במה הייתה כה יקרה מחשבתו של יהודה בזאת, עד כי הקב"ה היה בורא על ידה 'אורו של משיח'??

ואכן, ביקורת חריפה נמתחה כנגד פירוש זה מכיוונו של מהדיר הספר ומוציאו לאור רבי אהרן וואלדען איש וורשה, אשר הקדיש "הגהה" ארוכה בגודל עמוד שלם על פני הספר, בכדי להוכיח באותות ובמופתים, כי פירוש זה כפי שנמסר בידי הרב המחבר, לא יתכן כלל שכך יצא מפי קדשו של הרבי ר' בונם ז"ל כהווייתו. תחת זאת, הריהו מביא גרסה אחרת המוסמכת יותר לדעתו, המיוחסת מפי השמועה אל רבו הגדול מרן הרבי מקאצק זצללה"ה, תלמידו ויורשו המובהק של הרבי מפשיסחה, אשר למד "פשט אחר" לגמרי, בפירוש אמרת קודש זו של הרבי הגדול.

לתועלת הבנת העניין ביתר שאת, נעתיק בזאת מלשונו של הכותב, רבי אהרן וואלדען, מתוך הגהתו הנזכרת.

הגהה זו מתחילה בלשון "א"א המלבה"ד" (=אמר אהרן, המביא לבית הדפוס):

"כבוד הרב המחבר ז"ל [הר"ש משינאווי] כאן, במקומו מונח, כי מעולם לא יצאו דברים אלה מפה קדוש רבנו מפרשיסחא ז"ל (=ובהערת פנים הריהו מוסיף: "בטח לא שמע זאת מפי עצם קדשו, רק שמע זאת מפי מגידים. כאשר כך מורגל בפי העולם פירוש מדרש הזה משם רבנו זלה"ה").

"ובספר 'קול שמחה' המוגה (?) נכתב זה המאמר בזה הלשון וכו' [=כאן הולך ומעתיק כל לשון הספר כמובא לעיל, ומסיים אחר כך:] המאמר הזה נכתב שם ברמז גדול מאד, ולא נאמר כלל מה היה כוונת יהודה בנשיאת אשה. אבל ידעתי נאמנה, כאשר שמעתי גם כן מפום רבנן קדישי, שרב אחד גדול הדור אמר פירוש מדרש זה לפני רבנו הקדוש מקאצק ז"ע משם רבו הקדוש מפרשיסחא, כמו שמביא הרב כאן. וכשומעו את הדברים האלו אמר "חס לו לפה קדוש מורי ז"ל לומר הכי!"

"ואז אמר הוא ז"ל [הרבי מקאצק], כוונת רבו [=ובהערה פנימית שם, מוסיף המו"ל בזה הלשון: "ואף כי מי יוכל לכלכל דבריו במשפט בסגנון לשונו ממש, אשר גם גדולי עולם ושרי ישראל יגעו הרבה בדבריו הקדושים לבוא אל מטרת כוונתו הטהורה... אמנם אלו המה תמצית דבריו הקדושים"], כדלקמן:

"כאשר ראה יהודה מה שנעשה וכי נגרם הכול על פי עצתו, נמס לבבו בקרבו והלך במרירות גדול מאד, עד כי נתבטל ממש ממציאיותו. שכל כך דן בדעתו והחליט במחשבתו, שבוודאי האביד את כל מה שסיגל מיום היוולדו ועד היום [=הערה: השווה בסיכום השיטות, הובאו כמה נוסחאות, בניסיון להבין דברי קודש אלו]. וכמעט כלתה נפשו מרוב המרירות!"

"עד כי נתישב בדעתו ואימץ את רוחו, וגמר בלבו להתחיל לקיים התורה מחדש, ולהכין לבבו לעבוד מעתה את ה' אלוקיו 'כתינוק שנולד'! (מפני שכבר איבד את הראשונות). והתחיל לחדש עבודתו מהמצווה הראשונה שבתורה (= 'פריה ורביה' – ההדגשה במקור). וזאת המחשבה, הייתה כל כך יקרה לפני היודע מחשבות ובוהן לבות, עד שממנו היה בורא אורו של משיח! עד כאן תמצית דבריו הקדושים, הנאמרים בחכמה פנימית עליונה".

ומוסיף על זה המוציא לאור, ר"א וואלדען:

"ואוזן מילין תבחן, ודעת לנבון נקל למעיין ולמתבונן בזה, כי איננו מן הסברה כלל שהמדרש הקדוש יורה לנו דרך נמוך כזה בעבודה (=כפי שהובא "רמתיים צופים"), ולדרוש זאת חלילה על יהודה המלך שבשבטים שיהיה דרך זה ישר לפניו, להשליך מנגד העבודה המוטל על האדם לבדו (כמאמר "אם אין אני לי מי לי") כל ימי צבאו עלי ארץ עד רגע האחרונה, כדי שיצורף נפשו ויזדכך גופו לגמרי עד שיקנה ההשלמה בעצמותו ממש שהוא תכליתו האחרון, וזאת תהיה נחמתו בעניו שבניו יקומו אחריו ויתקנו והמה יעלו אותו בכישרון מעשיהם, אתמהה!"

והוא מסיים 'הערה' זו במילים אלו:

"נתתי זאת אל לבי לכתוב דברים אלה – למען ידעו דור אחרון כי לא זו הדרך ולא זה העיר היה פרשיסחא! ודי למבין" [ע"כ].

על "הערה" זו, חזר שנית המוציא לאור רבי אהרן וואלדען, בהוצאתו החדשה של הספר "קול שמחה" אשר יצאה לאור על ידו (פיעטרקוב תרס"ג). בהערה מסומנת, הסמוכה לפירושו המדובר של הרבי ר' בונם ז"ל בפרשת וישב, הוא כותב מתחת לקו בזה הלשון:

"מצאתי ראוי ונכון להציג כאן על הגיליון מה שהעירותי בספר "רמתיים צופים" שהוצאתי לאור.. שמובא שם מאמר זה עם פרוש זר מאד. כי מאמר זה נכתב ברמז גדול, ולא נאמר בו כלל מה הייתה כוונת יהודה אז בנשיאת אשה, על כן פירשו מה שפירשו... (=כאן מביא כל הפרוש, ועל זה כותב את השגתו ואת הגרסה שקיבל הוא "מפי רבנן קדישי" במאמר זה, וכפי שנזכרו הדברים למעלה).

נראה, כי עיקר חיצי ביקורתו של ר' אהרן וואלדען בהערתו האמורה, מכוונים כנגד האפשרות כי המדרש ישבח גישה מעין זו, לפיה אפשר לו לאדם שיוריד מעל עצמו אחריות להטבת מעשיו 'ויגלגל אותה' על כתפי זרעו שייטיבו במעשיהם הימנו – וכי זו הייתה כביכול גישתו של יהודה מלך השבטים בצאתו לשאת אישה, בדיוק בעיתוי זה, ועל שום זה הגיב הר"ק מקאצק בחריפות כי "ח"ו לפה קדוש מורי ז"ל לומר הכי". וכן מתבארת ההסתייגות הזו בספר "שם משמואל" [סאכטשוב], כמועתק לקמן.

ואכן הסבר אחר לגישתו השוללת של הרבי מקאצק לביאור זה, ניתן למצוא בספר "חמדת דוד" להר"ק רבי דוד צבי מניישטאט זצ"ל, בנו של הר"ק המפורסם רבי

6 יחזקאל מקוזמיר זי"ע. שם מביא הוא ביאור הראשון, ומוסיף בזה הלשון:
"וכשנאמרו הדברים לפני הרה"ק מקאצק זצ"ל, אמר, שח"ו שיאמר אדם שאין לו
תיקון, אפילו אם חטא הרבה ח"ו, שאיך יתכן לומר זה!" ועל זאת, מביא ביאור הרבי
מקאצק כנ"ל.

(ג)

אולם, לא הכול תמימי דעים הם עם גישה שוללת זו – ויש אשר תמכו דווקא בגישה
הנשללת כביכול, ולא מצאו בה שום פסול.

כך למשל מוצאים אנחנו דווקא אצל אחד מתלמידי קאצק המובהקים, הגאון רבי
אליהו לערמאן זצ"ל אבד"ק פולאב – שהביא שמועה זו בשם הרבי ר' בונם ז"ל
בספרו "אזור אליהו", ממש כפי גרסה זו.

וזה לשונו בספרו האמור (בפרשת וישב):

**"ושמעתי בשם איש אלוקים קדוש הרבי ר' בונם זללה"ה, שאלו שעסקו
בשקם ובתעניתם לתקן אולי קלקלו, אבל יהודה היה כל כך שפל בדעתו
שדימה בעצמו שח"ו אין לו תקנה עוד כלל, לכן עסק ליקח לו אשה, אולי על
כל פנים יצא ממנו בנים טובים. ובשביל שפלות זו, זכה שהקב"ה ברא ממנו
אורו של משיח. ודברי פי חכם חן: (ע"כ)**

לפי הדברים האמורים, אכן זו הייתה כוונת יהודה בנשיאתו אישה, בכדי להעמיד
תולדות שיביאו טובה לעולם וכן לעצמו כביכול. אולם המדקדק בדבריו כפי שהובאו
כאן ימצא, כי לדעתו עיקר נשיאתו חן בעיני השם יתברך, הייתה בשל שפלתו
העצמית העצומה שהרגיש בשל חטאו, עד כי התייאש מעצמו, שהיא זו אשר הניעה
אותו לקום ולשאת אישה עכשיו. ואין השבח כל כך על שום עצם נישואיו, או בשל
כוונתו אשר חשב כביכול להשיג או לתקן בכך לעצמו דבר מה. והרי כידוע, זהו אחד
מעיקרי מעשה התשובה, שיהיה אדם מכיר בחטאו ומתבייש ומתעצב בלבו בשל כך,
ודבר זה אפוא נתקיים בו ביהודה בדרגה עליונה – וכאמור.

בספר הקדוש "שם משמואל" להרה"ק רבי שמואל מסאכטשוב, נכדו ובן בתו של
מרן השרף הקדוש מקאצק, מביא (בפרשת וישב) את דברי קדשו של הרבי ר' בונם
מפשיסחא:

**"שיהודה חשב בעצמו שלו לא יועיל שום תשובה, באשר היה יכול להשיבו
אל אביו, על כן נשא אשה, אולי יעלה אותו אחד מבניו.**

"וזקני זי"ע מקאצק, כשסיפרו לפניו זה המאמר, אמר שחס לו לרבנו זי"ע [מפשיסחא] שיאמר ככה שאיש יסמוך על בניו שיתקנוהו, רק בוודאי כך אמר: "שמאחר שחשב שאבד כל מה שסיגל מיום היותו, על כן התחיל מחדש לעבוד את ה', והתחיל ממצווה ראשונה שבתורה. ע"כ תוכן דבריו".

הרי לנו שנכדו הגדול של השרף מקאצק, מאשר כי זו אמנם הייתה גישתו והסברתו של הרבי מקאצק בהבנת הדברים כפי שנמסרו מפי רבו הגדול, ושמא כך שמע, או שקיבל הדברים מפי אביו הגאון הקדוש רבי אברהם מסוכטשוב בעל "אבני נזר", אשר היה כידוע חתנא דבי נשיאה ותלמידו המובהק של חותנו הרבי הקדוש מקאצק זצ"ל.

(ד)

אלא שבעל "שם משמואל" בעצמו, מפתח גישה אישית מעניינת משלו לביאור הדברים הללו, ובסופם של דברים הריהו נוטה לאפשרות כי כך בעצם נמסרו הדברים במקורם, מפי הרבי מפרשיסחא זי"ע.

ואלו דבריו ז"ל (שם):

"ונראה לפרש עוד על דרך פירוש הרה"ק מפשיסחא זי"ע.

"דהנה איתא בספרים – מה בין אברהם אבינו ע"ה, לבין צדיקים שקדמוהו? שצדיקים שקדמוהו הסתפקו עצמם בשלמות נפשם, אך אברהם אבינו ע"ה, הייתה כל מגמתו שיצא ממנו אומה שלימה קוראים בשם ה', שיתגדל ויתקדש שמו יתברך בעולם, ע"כ דבריהם. ובוודאי כל זרעו אחריו הצדיקים, הלכו בדרכיו, שכל מגמתם הייתה למען כבוד השם יתברך שיתרבה בעולם, וכולם ידעו שצריכים להוליד בנים למען יהיה קיבוץ עדה שלימה קוראים בשם ה'.

"והנה, כולם היו עוסקים בשקם ובתעניתם לתקן פגמם. אך יהודה המציא דרך חדשה ומאוד נעלה, כי בין כה וכה צריכים אנו ראשית לראות שיהיה צורך גבוה נעשה, ואפילו ח"ו אין לנו עוד שום תיקון מ"מ חלילה לנו לגרוע מצורך גבוה להעמיד עדה של קוראי בשם ה', כי עבדים אנו להשם יתברך ואחת היא אם נתקן עצמנו אם לא, העיקר שלא יפסיד השי"ת...! וכעין זה היה יהודה, שלא השגיח על עצמו לתקן הפגם, רק לעבוד עבודתו צורך גבוה להעמיד אומה הישראלית קוראת בשם ה'.

"וזהו [בורא] אורו של מלך המשיח, שאינו משגיח על תיקון עצמו רק על תיקון ישראל כמו דוד המלך ע"ה שאמר (שמואל ב, כד, יז) "ואלה הצאן מה

עשו, תהי ירך בי ובבית אבי", ואיתא בפסיקתא () שאמר משיח על עצמו
"יאבד מאה וכיוצא בו, ואל יהיה ניזוק ציפורנו של אחד מהם!" וכל זה, היה
משורשם שהוא יהודה.

"ואולי לזה כיוון הרה"ק מפשיסחא זי"ע, רק השומע החליף "למען יהיה לו
בנים טובים" [ובמקום זה כתב כמו בהעתקת "רמתיים צופים"] בתיבות "יעלו
אותו אחד מבניו", עיין שם:

הרי לפנינו מהלך אפשרי נוסף בהבנת הדברים המיוחסים להרה"ק מפשיסחא. לפי
מהלך חדש זה, כוונת יהודה הייתה אמנם להעמדת תולדות, (ולא למען התחלה
חדשה גרידא במצוות השם, על ידי קיום מצווה הראשונה שבתורה), אולם העמדת
תולדות זו – לאו דווקא למען ולצורך עצמו הייתה כדי שיתקנוהו, על דרך שנתבאר
בדברי "רמתיים צופים" – כי אם לצורך גבוה בלבד.

דהיינו:

יהודה אמנם כסבור היה כי בשל מכירת יוסף הפסיד הכול, אולם אף על פי כן סבר
עדיין יהודה, כי אינו נפטר על שום כך מהעמדת תולדות למען שמו יתברך! ובזאת
המחשבה נאחו היה יהודה בעת נשיאתו אישה: כוונתו לא הייתה כפי שהובן מקודם
– "כדי שזרעו יתקנוהו" וכיוצא בזה, ובוודאי לא ראה עצמו לאור מצבו האישי
העגום, 'פטור' חלילה מלעשות רצון הבורא מכאן ואילך. אדרבה! – מחשבותיו של
יהודה כעת, נתונות היו לגמרי אל חובתו העליונה כלפי בוראו בהעמדת תולדות,
אשר דווקא על רקע כישלונו האישי של יהודה הועצמה ביתר שאת, וקיבלה משנה
דחיפות.

ובכן, למרות מצבו האישי הנואש לכאורה, מכל מקום באותה שעה של "חשבון
הנפש" מצדו, לא היה יהודה מחשב על עצמו כלל, אלא על רצונו ותשוקתו גרידא
למלא חובתו כלפי בוראו – וכדרכם של צדיקים גמורים השוכחים מטובת עצמם
כליל, וכל מעיינם נתון לעבודת בוראם. זו אפוא הייתה תמצית כוונתו של יהודה
בנשיאתו אישה: למען יעמיד המשך ותולדות לה' ולתורתו.

וזו המחשבה הטהורה שחשב יהודה בעת שנשא אישה – שעה שכאמור הניח הצידה
את כל עולמו האישי אשר אותו לפי דעתו כבר הפסיד, ומחשב היה אז רק על אופן
עשיית נחת רוח לבורא עולם בהעמדת תולדות – זו המחשבה יקרה הייתה ביותר
לפני בורא עולם, עד כי ממנו היה בורא אורו של משיח, כדברי המדרש.

והנה למרות המובא כהסתייגותו לכאורה של הרבי מקאצק זצ"ל מן הפירוש, הרי דווקא אצל האדמו"רים הקדושים לבית גור, יורשי וממשיכי חסידות קאצק בפולין, אחזו ותמכו בשתי הגרסאות גם יחד, כאשר מתוך מכתבו של הגה"ק בעל "שפת אמת" מגלים נטייה לכאורה אל הגרסה הראשונה.

בהעתק מכתב מעניין אשר שרד מאת מרן בעל "שפת אמת" מגור, ואשר ממוען אל שארו הגאון החסיד המפורסם רבי פינחס אליהו רוטנברג זצ"ל מפילץ (=הנודע בשם "רבי פינטשע פילצער") בשנת תרל"ט, לרגל כניסתו למצוות של בנו בכורו רבי אברהם מרדכי, מי שעתיד היה למלא את מקומו כאדמו"ר ואשר נתפרסם אחר כך בעולם כבעל "אמרי אמת" מגור, כותב שם מרן בעל "שפת אמת" אל קרובו כדלקמן:

"ב"ה אור ג' וישב תרל"ט, פה גור.

"החיים והשלום וכל טוב סלה, לכבוד אהובי ידידי ש"ב הרב החריף ובקי החסיד המפורסם אי"א (=איש ירא אלוקים) מו"ה פנחס אלי' נ"י ויזרח.

"... הנני להודיע לכבוד תורתו, כי בני אברהם מרדכי שיחי' נעשה בר מצווה בעזרת השי"ת, ביום ז' לחודש טבת הבא עלינו לטובה, יום ה' וייגש. אבקש מאוד להתפלל שיצליח בתורה ובעבודת הבורא, ואשר הבורא יתברך שמו ייתן בו רוח טהרה, כי הוא בעזהשי"ת כלי מוכן לכל השלימות (...)

"ה' יודע, כי רצוני היה לעסוק בתורה הרבה יותר ממה שעלתה בידי, ועוד אין אני מייאש את עצמי, אך כעת אני מבקש מהשם יתברך לפתוח לב בני שיחי' בתורה וביראת ה', כאשר חכמים הגידו בפרשה על יהודא שהיה עסוק ליקח אשה וכו'.

הנני ידידו ש"ב, דורש שלומו וטובו....

הק' ארי' לייב

הרמז בדברים, הינו ברור לעין: לפי רוח הדברים במכתב, עיסוקו של יהודה לקחת אישה היה, בכדי שלפחות על ידי זרעו תגיע תועלת ותיקון אל האב, מדין "ברא מזכה אבא" (=בן מזכה אב) – וכפי הפירוש הראשון.

וכן מובא במאמר קדשו של מרן אדמו"ר ה"בית ישראל" זצ"ל מגור – וזה לשון קדשו:

10

"איתא במדרש "כי אנוכי ידעתי המחשבות" – שבטים עסוקים וכו' ויהודה עסוק ליקח אשה, והקב"ה עוסק ובורא אורו של משיח, ואיתא ב'קול שמחה' דברים סתומים, שלפי הנראה הייתה עבודתם יותר לה', שהיו מתפללים בכל לבם ובכל נפשם, ויהודא עסק בנשיאת אשה, אבל הבוחן לבבות ראה מעשה יהודא וממנו ברא אורו של משיח. יש שפירשו כוונתו שהיה מתחיל מחדש, מצווה ראשונה, ויש שפירשו שכשראה שאי אפשר לתקן הכול, אולי בניו יתקנו, וכן נראה דעת השפת אמת ז"ל במכתב. ואולי שניהם אמת, שהתחיל מחדש, וגם עסק בזה שיתוקן על ידי בניו, כי לא ייאש עצמו והתחיל הכול מחדש, וגם ראה לדורות, וזאת נראה בעיני השי"ת, ונברא אורו של משיח"...

(ע"כ)

בדברי קדשו של הבית ישראל ז"ל, מגלים אנו בעצם כיוון חדש – ולפיו אפשר כי שני הפירושים גם יחד נכונים הם ונכנסים לכלל כוונת יהודה, בבחינת "אלה ואלה דברי אלוקים חיים", ושתי המחשבות כאחת מצאו חן בעיני השי"ת, כמבואר.

(=אכן המעיין היטב בדברי קדשו של הבית ישראל ימצא מבואר, כי מעניין המרירות והייאוש של יהודה הנזכר בחלק מן הספרים דלעיל, לא רמז כלל, כי אם זאת בלבד אשר יהודה חשב לתקן על ידי בניו. ודו"ק היטב בזה, שלא אבו להזכיר בדברי קודשם מושג של "ייאוש" אצל יהודי! וכידוע באופן מיוחד מדרכו בקודש של הרה"ק "בית ישראל" זי"ע בזה. כן יש לשים לב ללשון "בית ישראל" שכתב: "כשראה שאי אפשר לתקן הכול, אולי בניו יתקנו". נראה מדבריו ז"ל, שכיוון לתיקון הקלקול שנגרם ממעשה המכירה, לבניין בית ישראל, ולא לנפשו שלו, ודוק היטב! ושמא זו כוונת קדשו ז"ל: "אולי שניהם אמת").

בספר "קול מבשר" (מאמרי הרבי ר' בונם ז"ל מפשיסחא) שיצא לאור ע"י הרב יהודה מנחם בויס ז"ל, מוסר בשם מרן הקדוש "בית ישראל" כדלהלן:

"אצטט להלן "שמועס" [שיחה] שדיבר בקדשו קדוש ישראל מרן ה"בית ישראל" זי"ע זצוק"ל, בשבת קודש פרשת וישב, כ' כסלו תשל"ד, בעת הסעודה בקודש פנימה. לאחר שמביא את כל ה"קול שמחה" ואת שני הפירושים, אומר ה"בית ישראל" זצ"ל וזה לשונו:

"הר' אהרן וואלדן כותב שם בהג"ה ומסביר את סברת הצד הזה, בטענו נגד הצד השני, וכי כך היא הדרך להתייאש לגמרי ולחשוב שאין תקנה? חסידים

אמרו, שהאדמו"ר מקאצק אמר את הפשט הזה, אולם אני איני יודע אם באמת אמר כך, ובפרט מהמכתב שכתב זקני "השפת אמת" ז"ל לר' פינטשע מפילץ ז"ל גם לא משמע כך" – עכ"ל מן המובא ב"שמועס" הנ"ל.

[ה"בית ישראל" היה מדבר הרבה מעניין זה, בכמה וכמה אופנים. וראה עוד בספר "דברי תורה ותולדות רבי פנחס אליהו מפילץ", עמ' קפט-קצ, כמה גרסאות בדברי מרן "בית ישראל" ז"ל, ומה שהסתפק בסוף ימיו בפירוש לשון המכתב של השפ"א].

וכן מובאת הדרך הראשונה בספר הק' "אמרי אמת" (גור) בפרשת בוא (תרצ"ב), בנוסח דלהלן:

"בפרשת 'הקהל' האנשים הנשים והטף [פרשת וילך], ואיתא בגמרא 'טף למה באים? כדי ליתן שכר למביאיהן'.. איתא בקול שמחה' פרשת וישב, על מה דאיתא במדרש "כי אנוכי ידעתי המחשבות וכו' ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה" וכו', שיהודה היה נפול בעיני עצמו ונתייאש, ורצה שיולדו לו בנים שיחנכם לתורה, ועל ידי זה יתעלה הוא בעצמו גם כן, זהו ליתן שכר למביאיהן. יש נפשות נמוכות, אלא שעל ידי הילדים היוצאים מהם גם האבות בעצמם מתעלים כשהם מדריכים הילדים לתורה" (ע"כ).

(והשווה עוד: "אמרי אמת" לפרשת בראשית, תרצ"ז-תרצ"ח, ולפרשת ויקהל, תרצ"ב – באופנים שונים).

(ו)

אולם דומה הדבר, אשר נעלם מעיני רובם ככולם של העוסקים בנידון זה דברי האחד המיוחד מבין גדולי וראשי תלמידיו של רבנו הקדוש הרבי ר' בונם מפשיסחא, שכבר עסק בעצמו בנידון זה, ואף הביע דעת קדשו בבהירות עמוקה בביאור הדברים, כדרכו בקודש.

הכוונה בזאת, לדברי קדשו של מרן רבנו הקדוש אדמו"ר מאיזביצא זי"ע, בעל מחבר ספר הקדוש "מי השלוח" – אשר שופכים אור בהיר על דברי קודש אלו של הרבי ר' בונם מפשיסחא, מתוך עמקות ובהירות מיוחדת, בדרכה המוכרת של תורת רבותינו הקדושים זי"ע מאיז'ביצא. וראויים הם הדברים כי נעתיקם הנה כלשונם וכמשמעם, בכדי שלוואי נזכה בכך ללמוד וללמד ולהבין ולהשכיל בעומק דברי תורה, המתחלקים כידוע להרבה ניצוצות, כפטיש יפוצץ סלע.

אמת אמנם, כי אין שמה של "פשיסחא" נזכר במפורש על אלה הדברים, אולם לאור כל המובא והאמור – הרי דעת לנבון נקל להבין כי הן בעצמן הן הדברים אשר

נשמעו ונעתקו מכבשונה של תורת "פשיסחה", ואשר הובנו ונקלטו לאור האספקלריה המאירה של תורת רבנו הקדוש בעל "מי השלוח" זי"ע, אשר היה כידוע מגדולי ובחירי תלמידי הרבי הגדול ר' בונם פשיסחא, ומגדולי מעתיקי שמועתה של תורה עמוקה ורחבה זו.

ואלה הם הדברים כהווייתם, כפי שהם מופיעים בספר "מי השלוח" לרבנו הקדוש זי"ע:

"וירד יהודה מאת אחיו. טעם העניין למה הלך יהודה לישא אשה בזה הזמן, מפני שראה כי יעקב מיאן להתנחם, וביעץ כי עליו נפל הגורל לשאת הכותונת לאביו, ונפל דעתו מאד בזה, וחשב כי אפס תקווה ח"ו ממנו, והלך לישא אשה, שאמר אפשר יהיה לי בנים טובים, אשר מהם יצמח בנין עדי עד.

"ואחרי כן, הבין לו הקב"ה: אם ח"ו באמת אשר אתה חושב שאין לך תקווה, ואין לך חיים בשורש – אם כן אף אם תוליד מאה, הלוא לא יוכלו להיות בחיים יותר ממך! כי אצל השם יתברך, הצינור ששולח על ידה החיים, גם הצינור צריך להיות של החיים, ואם כן כאשר בדעתך לא יהיה [לך] רק חיי שעה, אף כל תולדותיך [כן]!

"ולכן כאשר בא על בירר הדבר, נולד לו שלה, וקרא שמו שלה, היינו טעות שטעה בדבר (=מלשון "לא תשלה אותי" – מלכים ב, ד, ח), ולכן בנים הראשונים לא היה להם חיים, ושלה נשאר בחיים!"

(ע"כ לשון רבנו הקדוש "מי השלוח", שם).

ב"מי השלוח" חלק שני, מוסיף ומרחיב עוד רבנו הקדוש בהבנת הדברים, וזה לשון קדשו (שם):

"וכן העניין כאן, שכולם עסקו בפעולתם והשתדלותם, שחשבו שעל ידי זה יתקרבו להשי"ת. אבל יהודה חשב שהוא מצדו אין בו כוח להשלים נפשו, וצעק מאוד להשם יתברך "אליך ה' נפשי אשא", ואין לי שום עצה רק להוליד נפש טוב. והשי"ת היודע מחשבות הסכים על ידו... ובורא אורו של משיח, והאיר לו השי"ת שמצא תקווה בנפשו שיתוקן הכול בשורש, כמו שנתבאר בחלק ראשון (פ' וישב).

"והיינו, שאחר שהגיע למסור כל נפשו להשי"ת, אז האיר לו השי"ת 'מאין בא לו רצון ודעה הזאת? הלוא וודאי לא נתרחקתי מהשם יתברך! ואף שנדמה לו שאין ישועתו בה', אבל באמת "ה' מגן בעדי, כבודי ומרים ראשי" [ע"כ]

ואלו בספר הקדוש "בית יעקב" למרן רבנו הקדוש זללה"ה מאיזביצא (פרשת וישב, עניין מג), נמצא בזה תוספת והרחבת דברים – בלשון דלהלן:

"העניין שיהודה נשא אשה בזה הזמן הוא, בראותו שעלה עליו הגורל להביא הכתונת לאביו יעקב ומיאן להתנחם על בנו יוסף, הבין מזה שטעה בכוונתו... ומאז עגמה נפשם מאד והתחרטו על שמכרוהו... וראובן היה עוסק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עוסק לישא אשה, מפני שחשב שח"ו אפסה תקוותו והפסיד החיי עולם שלו, ואמר אולי יולדו לי בנים שיהיה מהם בניין עדי עד".

"ויולד בן, ויקרא שמו 'ער', כי חשב את עצמו לערירי, ואת שם השני קרא 'אונן', שהתאונן בדעתו כאשר יתאונן על המת שלא יוכל להיוושע עוד. ומתו ער ואונן, והבין מזה שטעה מתחילה שהיה סובר שלו עצמו אין לו חיי עולם, ורק לבניו אשר יוליד יוכל שיהיה להם חיי עולם. [ואיך יתכן זאת], הלוא מאחר שבשורש [שזאת הוא בעצמו] לא נמצא חיי עולם לפי דעתו – אם כן מהיכן יהיו בענפים [שהם בניו] חיי עולם? ואם באמת יהיו בענפים חיי עולם, אם כן במשמע שגם בשרשו נמצא חיי עולם! כי אצל השי"ת כן הוא, שהצינור שעל ידו נשפע חיים צריך גם הצינור להיות של חיים...

"ומה גדלה צער קודם בואו על הדעת וההבנה הזו, שמתחילה סבר שכמו שהיה אצל האבות, אף על פי שתרח לא היה ראוי בכל זאת הוליד אברהם שממנו נבנה כל בית ישראל, ולתרח לא היה שום חלק באורו של אברהם... אבל [באמת] מהאבות ואילך אין חפץ להקב"ה שיהיה השתלשלות זרע ישראל על זה האופן, אבל צריך שיהיה גם הצינור דרך שם תעבור השפעת הקב"ה מלא חיים..."

"וטרם היה לו ההבנה [הזאת], מתו שני בניו הראשונים – מפני שנחסר להם החיים בשורשם לפי דעת יהודה. אך אחרי כן האיר לו השי"ת, ונתחזק בדעתו ובעוז בטחונו בהשי"ת שבטח ייתן גם לו השי"ת חיי עולם בשורש, והא ראייה שחי הוא בין כל החיים... וכשבא יהודה על בירור הדבר, נולד לו בן שלישי וקרא שמו 'שלה', שזה מורה שעתה הבין שטעה מתחילה, וכמו שתירגם אונקלוס על שגגה 'שלותא'..."

[ע"כ לשון רבנו "בית יעקב", וראה שם עוד באורך, מה שביאר לפי דרכו בקודשו]

רבנו הקדוש מאיזביצא זי"ע, משלב כאן אפוא שני הגרסאות יחדיו, בצורה מפליאה:

מצד אחר, גורס רבנו, כי יהודה אכן נואש תחילה בדעתו לגבי עצמו, והרהר במחשבתו כי ממנו בעצמו כבר לא יצמח בניין עדי עד, אולם אפשר כי מבניו ויוצאי חלציו יהיה נחת להשם יתברך, ובשביל זה כדאי עבורו לשאת אשה ולהעמיד ממנה תולדות. אולם מאידך לאחר מכן חידש לו השם יתברך ליהודה והאיר עיניו, כי גם עבורו עצמו עוד נכונו "חיי עולם" וכי אל לו לומר בעצמו נואש, וזאת מחמת שני פנים:

האחד – משום שאם יהודה עצמו מבין כי מזרעו שייך שיצא "חיי עולם" ובנין עדי עד – אז הלוא בהכרח שגם לו עצמו יש המשך של חיים; שכן, מכיוון שהוא מהווה את ה"צינור" להמשכת חיים זו אצל זרעו, אזי מן ההכרח שבקרבו בעצמו גם כן מצוי כוח החיים – כי אלמלא כן לא שייך כמובן שיעבור דרכו כוח של חיים, בשעה שבעצמו הוא נטול מכך כליל. וכלשון רבנו: ש"אצל ריבוננו של עולם שהינו מקור החיים, אף הצינור שדרכו עובר כוח החיים, בהכרח שאף בו נמצא כוח זה".

והשני – משום שעצם מחשבה זו שאדם מחשב ודואג להמשך כוח החיים שלו, ומחפש לעצמו עצות ודרכים כיצד להמשיך על כל פנים באמצעות זרעו – זה כשלעצמו מעיד שאף בו באדם עצמו, טמון כוח זה. שכן אלמלא כך הדבר – מאין 'הושתלה' במוחו מחשבה כזו, ומהיכן היא באה אצלו? והלוא מי שכבר אין בקרבו כוח החיים לגמרי, כלל לא יחשוב בעצמו כזאת! אין זאת אלא, כי אף בקרבו הוא מפכה עדיין במטמוני לבו "כוח החיים" בכל עוז, וזה בעצמו מהווה ראייה מוחצת כי יש תקווה לאחריתו ויכול הוא להיבנות מחדש, ביתר שאת וביתר עוז.

ד ב ר י ס י כ ו ם

לסיכום נראה אפוא, כי שישה מהלכים עיקריים לפנינו, בהסברת והבנת כוונת קדשו של הרבי ר' בונם מפשיסחה זי"ע, בביאור כוונתו של יהודה בנישואיו, ובמעלת מחשבתו אז, שהייתה יקרה בעיני ה'. וכדלהלן:

א. יהודה כבר נואש מעצמו, וחישב בנישואיו שלו לזכות בזרע צדיק, שיצמיח במעשיו תיקון לנפשו. מחשבה זו יקרה הייתה בעיניו יתברך.

[רמתיים צופים]

ב. יהודה אמר נואש (=לא לעצמו, כי אם) למעשיו שעד הנה, אשר עלו בתוהו, ורצה מעתה להתחיל הכול מחדש בעצמו, ומשום כך בחר להתחיל מן המצווה הראשונה שבתורה שהיא מצוות "פריה ורביה".

(הרבי מקאצק זי"ע בהבנת דברי רבו הקדוש – לפי רבי אהרן וואלדן. וכן מבואר בספר "שם משמואל", משם אביו הגאון הקדוש "אבני נזר" זצ"ל)

הערה:

בביאור עומק הדברים, נמסר בספר "חמדת דוד" – ניישטאט (מאמרי ראש השנה) בנוסח דלהלן:

א) "שאחר שראה יהודה שעשה מעשה כזאת, והבין שחטא חטא גדול ופגם בכל מה שעשה עד הנה, לכן חשב שמה שהיה היה, והתחיל עוד הפעם לעבוד את ה' והתחיל במצווה הראשונה... (ע"כ). והערה: לא ביאר הפגם שנעשה 'בכל מעשיו עד הנה' – ושוא כוונת הדברים, כי לאור העובדה שהשבטים קיבלו דעתו של יהודה על סמך צדקתו ומעשיו עד הנה, ועל ידם נמכר יוסף. נמצא, שעל ידי המכירה נפל למפרע פגם במעשיו הראשונים, שעל ידם התגלגלה מכירת יוסף, וכאמור].

ב) ובספר "בסוד ישרים" (מאמרי הגה"צ בדורנו רבי ישראל אלי' ויינטאוב ז"ל), מופיע בנוסח אחר:

"פירוש הדברים על דרך זה: כי בדרך כלל, אדם שנכשל בחטא ורואה האסון בו, מתקנהו על ידי תשובה. אבל מסלול החיים שלו מלפני החטא עדיין מתקיים, רק שהיה כאן הפרעה באמצע. אמנם גבי יהודה, כשראה צער יעקב, והכיר בכישלונו במכירת יוסף (ועל כן הורידוהו אחיו מגדולתו) – נשבר לבבו ונהרס בעיניו כל בניין החיים שהגיע אליו לפני כן, ושום דבר טוב שעשה עד אז, לא היה לו כלל משקל מול כישלון הזה... והתחיל לבנות החיים מחדש", ע"כ.

ג) והערה: לולא דמסתפינא, נראה לבאר עוד בזה האופן, כי הנה כל מעשיו של אדם מושפעים ממעשיו הקודמים כידוע. הלכך, כאשר נוכח יהודה מה שיצא ממעשהו במכירת יוסף, הבין בדעתו כי לבטח יש פגם במעשיו הקודמים ואינם כתיקונם, שאם היו כראוי לא היה נסבב מעשה של כעת, שיצא ממנו תקלה ומכשול כל כך גדול. וזאת המחשבה, הביאה את יהודה להתחיל הכול מחדש, ודוק].

ג. יהודה הרגיש שפלות גדולה בנפשו, עד כי חשב שאין לו תיקון, אלא רק זרעו יביא אולי לתיקונו. שפלתו של יהודה מחמת חטאו, היא שהייתה יקרה בעיני השי"ת, ובשבילה היה עוסק לברוא את אורו של משיח.

(אזור אליהו. וכן מובא הפירוש בנוסח זה בספר "חמדת דוד" להרה"ק מניישטאט זללה"ה)

ד. יהודה אכן נואש מעצמו ולא ראה לו תיקון, אולם החליט למרות זאת כי מחויב הוא להמשיך במעשיו להפיץ כבוד שמים, כעת על ידי זרעו שיולד. גישת התעלות זו, יקרה הייתה בעיני ה' מאד, והיה בורא הימנה אור המשיח.

(שם משמואל)

ה. יהודה חישב בדעתו, כי מצבו הרוחני קשה, לפיכך אמר לנפשו שבאמצעות הולדת זרע והשקעה בחינוכם הטהור, יועיל הדבר להתעלותו ותיקונו.

(אמרי אמת)

ו. בתחילה היה יהודה נואש מעצמו, וחשב כי תיקונו יבוא באמצעות זרעו, ואחר כך הראהו השי"ת, שאף לו עצמו יש תוחלת ותקווה, שכן אם הוא מבין כי יתכן אצלו זרע צדיק, אזי בהכרח שאף בו עצמו טמונים כוחות של קדושה. ועצם המחשבה על תיקונו, מוכיחה את הדבר היטב.

(”מי השלוח” למרן רבנו הקדוש זי”ע)

ויהי רצון, שנזכה ללכת בדרכי ישרים ולאחוז במעשי אבותינו הצדיקים, ולהתחזק בעוז ותעצומות בדרכי התורה היראה והקדושה, במידות טובות ומעשים טובים – אמן !!

ס ל י ק

כל הזכויות שמורות

להוצאת ”תפארת ראדזין”